

7. Опитування «Української газети» // Українська газета. – 2009. – № 5. – С. 17.
8. Егорова И. Украинцы в Италии: потеря или приобретение для Украины / И. Егорова [Електронний ресурс] // День. – 2007. – № 22. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/176855>
9. Посольство України в Італійській Республіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/italy/ua/>

Подзвінна М.

Науковий керівник – Валіон О. П.

ПРОБЛЕМА ЧОРНОШКІРОГО НАСЕЛЕННЯ В США: ВИТОКИ ТА СУЧАСНІСТЬ

Упродовж століть актуальною в історичній науці залишається проблема боротьби національних меншин за громадсько-політичні та економічні права. У цьому контексті значна частина чорношкірого населення у США не була винятком. Нині афроамериканці володіють значними привілеями, яких вони здобули у довготривалій і жертвовній боротьбі, що перетворила їх із рабів у повноцінних громадян своєї держави. Звернення до витоків цієї теми та її аналіз на сучасному етапі розвитку, дозволить прослідкувати складний шлях у прагненні інтегрувати чорношкіре населення в соціально-економічну й політичну структуру держави, окреслити низку перешкод, що стояли на перепоні цим домаганням, і, врешті, зосередитися на успіхах, котрі демонструє "кольорове населення" нині в Америці.

Метою дослідження є аналіз правових аспектів чорношкірого населення у Сполучених Штатах Америки напередодні та впродовж Громадянської війни 1861–1865 рр., його місце в американському суспільстві у XXI ст.

Для її реалізації необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- дослідити правове становище темношкірого населення в Америці;
- з'ясувати основні форми і методи боротьби рабів у США в першій половині XIX ст.;
- проаналізувати громадянські права афроамериканців в історії становлення громадянського суспільства у країні;

- висвітлити сучасний стан чорношкірого населення в Америці.

Історіографічний аспект досліджуваної проблеми концентрується у працях переважно російських і американських істориків. На нашу увагу заслуговує монографія В. Согріна "История США" [7]. Відомими дослідниками негритянської проблеми є Едуард Нітобург [5] та Марія Захарова [3]. Доволі ґрунтовно висвітлено історичний аспект чорношкірого населення у США в колективній праці американських науковців Дж. Тіндалла та Д. Шайя "История Америки" [8].

Поява рабства на території Сполучених Штатів Америки була зумовлена потребою у робочій силі на великих плантаційних господарствах. Через масштабне використання праці чорношкірих невольників південні райони країни, власне, і називалися – "чорний пояс". Умовним часом появи рабства у Північній Америці вважається 1619 р., коли у порт Джеймстаун прибув перший вантаж невольників на голландському кораблі. Велика частина рабів зосереджувалась на плантаціях Карибського басейну, у той час, як у Північній Америці переважно використовувалася праця білих рабів, так званих "законтракованих слуг" [2, с. 183].

Систему контракції замінила прибутковіша рабська праця. У 1641 р. у Массачусетсі термін служби рабів ставав довічним, а закон 1661 р. у Вірджинії зробив рабство матері спадковим для дітей. Аналогічні закони, що закріплювали рабство, були прийняті у Меріленді (1663), в Нью-Йорку (1665), в Південній (1682) і Північній Кароліні (1715) тощо. Ввезені в Америку чорні раби були у переважній більшості жителями західного узбережжя Африки, значно менша частина належала до племен Центральної і Південної Африки [2, с. 190–192].

У 1698 р. монополію на торгівлю рабами було ліквідовано, а англійські колонії в Америці отримали право самостійно займатися работоргівлею. Торгівля рабами набула більших розмірів після 1713 р., коли Англія домоглася права асієнто, внаслідок чого їх ловили, купували, обмінювали на товар, вантажили у трюми кораблів і везли до Америки [6, с. 62].

Уздовж західного узбережжя Африки зросли факторії, куди партіями зганяли рабів. На корабель водотоннажністю у 120 тонн вантажилося не менше 600 рабів. Закутих у кайдани невольників перевозили в трюмі. Раби масово гинули у бараках факторій і під час перевезень. На одного чорношкірого, що залишився живим, доводилося п'ять тих, хто загинув у дорозі. Невольники були настільки дешеві, що плантатори вважали за краще за короткий термін замучити їх до смерті непосильною роботою, ніж експлуатувати впродовж тривалого часу. Середня тривалість життя раба на плантаціях у деяких районах Півдня не перевищувала 6–7 років [8, с. 364–366].

У міру зростання плантаційного господарства зростає чисельність чорношкірих. Значний вплив на розвиток підпільної торгівлі рабами здійснила заборона ввезення рабів у Сполучені Штати за законом від 1 січня 1808 року. До цього їх кількість коливалась у межах 400 тис., а з початку XIX ст. до 1860 р. їх кількість збільшилася до 4 млн. Поширення контрабанди при постачанні невольників, збільшувало їх смертність.

Проте чорношкірі намагалися боротися проти свого безправ'я. Ще задовго до Громадянської війни 1861–1865 рр. вони піднімали повстання на кораблях, про що свідчить особливий вид страхування власників кораблів. Заворушення також відбувалися на плантаціях. Найкривавішим було повстання Ната Тернера у штаті Вірджинія у 1831 р. [4].

Раби висловлювали протест, ламаючи знаряддя праці, здійснюючи втечі, вбивства наглядачів і господарів, самогубства тощо. Втеча вимагала від невольника великої сміливості і мужності, адже, якщо раба-втікача спіймали, йому відрубували вуха, а, коли він чинив збройний опір, то руки таврували розпеченим залізом. Щоб врятуватись

від такого життя чоловіки, жінки і навіть діти часто втікали до індіанців [3, с. 160].

Рабовласники у певних випадках були змушені йти на деякі поступки рабам. Траплялося, що чорношкірі отримували свободу у нагороду за хорошу працю, зразкову поведінку тощо. Однак спочатку рабів у Північній Америці все ж було мало, а їх статус не був до кінця визначений.

Ще в 1775 р. у Філадельфії було сформоване перше в Америці місцеве товариство боротьби з рабством, а з початку 30-х рр. XIX ст. розгорнувся масовий загальнонаціональний рух аболіціоністів. У 1831 р. у місті Бостоні Вільям Ллойд Гаррісон заснував тижневик під назвою "Визволинець", що проголосив хрестовий похід проти рабства. Аболіціоністи також надавали допомогу неграм, котрі втікали від плантаторів на Північ так званою "таємною дорогою" за допомогою в окремих випадках, зокрема, колишньої рабині Гарріет Табмен [3, с. 217].

До середини XIX ст. рабство вичерпало себе. Винайдення різноманітних технічних удосконалень підвищило продуктивність праці у промисловості. Праця рабів, навіть завдяки найжорстокішій експлуатації, залишалася малопродуктивною. Крім того, система рабства гальмувала ліберально-демократичний поступ США, створення єдиного внутрішнього національного ринку. Тому звільнення темношкірих стало необхідною умовою для подальшого розвитку капіталізму в країні.

Однак, навіть за таких умов плантатори не бажали відмовлятися від дешевої праці рабів. Громадянській війні у Сполучених Штатах передувало протистояння у Канзасі, наслідком чого стало повстання Джона Брауна у 1859 році. Активний діяч аболіціоністського руху хотів здійснити похід у Вірджинію, підняти повстання рабів і утворити у горах Меріленду і Вірджинії вільний штат. Проте Джона Брауна стратили, що викликало обурення в усьому світі та наблизило кризу, що вибухнула у 1861 р. [2, с. 251–252].

Початковими цілями Громадянської війни Президент США Авраам Лінкольн вважав збереження цілісності штатів, а не скасування рабовласницької системи, проте, коли жителі півночі зазнавали низки поразок у фронтах стала небезпечною, під тиском народних мас і за активності негрів, Лінкольн підписав закон про конфіскацію рабів плантаторів-заколотників (6 серпня 1861 р.), про заборону видачі втікачів рабів (31 березня 1862 р.) та про звільнення з викупом негрів в окрузі Колумбія (16 квітня 1862 р.). Врешті, 22 вересня 1862 р. була опублікована "Прокламація про звільнення", за якою з 1 січня 1863 р. всі раби у заколотних штатах отримували свободу "відтепер і навіки" [6, с. 71–73].

Разом із свободою чорношкірі отримали право вступати до армії США, яким скористалося понад 100 тис. колишніх рабів, що істотно сприяло перелому війни на користь Півночі. Незважаючи на військові зміни, неграм все ж не дозволялося служити в одних частинах з білими, із темношкірих загонів створювали окремі частини, в яких основні офіцерські посади займали білі. Негри також піддавалися дискримінації під час присвоєння офіцерських звань, тощо. Так, офіцерські чини до кінця Громадянської війни отримали лише близько 80 негрів – з більш ніж 200 тисяч, які служили у федеральних збройних силах. Навіть зарахованих у армію негрів у багатьох випадках відряджали на гарнізонні і господарські роботи [1].

Варто зазначити, що прокламація не розповсюджувалась на Теннессі й підконтрольні Союзові частини Вірджинії та Луїзіани. Відтак, не звільняла рабів, які на той час перебували у межах Союзу [3, с. 195].

Раби були звільнені без викупу, землі та засобів для існування. Разом з тим, великі плантаційні землеволодіння не ліквідували, політична влада рабовласників лише на деякий час похитнулася, але не зламалася. Чорношкірі зі зброєю у руках брали участь у боротьбі за своє визволення, все ж таки вони не отримали ні справжньої свободи, ні рівноправності. Формально звільнившись від рабства, вони потрапили у кабалу до колишніх плантаторів і були змушені працювати в них найманими робітниками чи орендарями.

Після вбивства А. Лінкольна 14 квітня 1865 р. і приходу до влади Е. Джонсона, який здійснював політику поступок щодо плантаторів, реакція у південних штатах знову посилилася. У 1865–1866 рр. у різних штатах Півдня були введені так звані "чорні кодекси", які фактично відновлювали рабство. Підтвердженням цього служать закони, прийняті в 1865 р. у штаті Міссісіпі. Згідно з ними, чорношкірим під страхом довічного тюремного ув'язнення, відмовлялося у праві вступати в шлюб з білими, заборонялося носити зброю, обмежувались громадянські свободи, відсутнім було виборче право та право володіти землею [6, с. 98–100].

Відповідно до закону про підмайстрів, усі чорношкірі – підлітки до 18 років, котрі не мали батьків, або діти бідних батьків, віддавалися у прислугу білим, які могли їх насильно утримувати, повертати у випадку втечі до суду і піддавати тілесним покаранням. Невільників допускали лише до найважчих і брудних робіт. У багатьох штатах існували закони про безхатченків, за якими чорні американці, не зайняті на постійній роботі, оголошувалися волоцюгами. Вони, потрапивши у в'язницю, відправлялися у каторжні бригади, або насильно поверталися на роботу до колишніх плантаторів [7, с. 124–130].

Крім того, у південних штатах панувала система кабального пеонажу, використання праці арештантів, яких часто приковували до одного ланцюга. Вони повинні були виконувати роботи з прокладання доріг або іншу важку працю. Було встановлено також систему громадської ізоляції і сегрегації негрів. Вони мали проживати лише у певних, суворо обмежених районах, відвідувати тільки відповідні, нижчого ґатунку готелі, ресторани, театри, їздити у вагонах з написом "для кольорових" [8, с. 311].

Підкреслимо, що результатом масового руху протесту як темношкірих, так і білих республіканців проти подій на Півдні США було схвалення конгресом 13-ї поправки до Конституції про скасування рабства (1865), 14-ї – про громадянські права негрів (1868) і 15-ї – про виборчі права для чорношкірих американців (1870) [4, с. 104]. У 1867–1868 рр. конгрес затвердив закони про реконструкцію Півдня, внаслідок чого негрів обирали до законодавчої установи низки штатів – у палаті представників їх нараховувалось 30 чоловік, а у сенаті – 5. Поступово почалося десятиліття широкого демократичного розвитку штатів [2, с. 318–345].

Згідно із умовами реконструкції, південні штати повинні були визнати основні підсумки Громадянської війни та 13-у, 14-у поправки до Конституції. Проте нехтування основними законодавчими здобутками призвело до створення терористичних організацій, зокрема, "Лицарів Білої камелії", за назвою білосніжної квітки південного чагарника, що символізувала чистоту білої раси. А з 1865–1866 рр.

розгорталося товариство лицарів Ку-клукс-клану, які здійснювали вбивства, побиття та інші акти насильства проти негрів і їх білих союзників. У білих балахонах з прорізами для очей і рота та хрестом на грудях, "лицарі" здійснювали підпали, вбивства чорношкірих і зникали безслідно. Вони вбивали темношкірих і активних білих діячів, які їх захищали, влаштовували негритянські напади. Улюбленим методом кукулукскланівців було лінчування, – вбивство, яке супроводжувалося садистськими тортурами і знущаннями над жертвою, яку зазвичай вішали або спалювали живою, обливши легкозаймистими рідинами. Одночасно всюди у південних штатах відновлювалися "чорні кодекси", які позбавляли негрів виборчих і громадянських прав, знову встановлювалася сегрегація негрів і білих у громадських місцях, у школах тощо. З 70-рр. XIX ст. такі організації офіційно заборонив уряд У. Гранта, проте вони все ж не припинили свою діяльність, переформувавши свої дії у підпільні [3, с. 232–250].

Вагому роль у здобутті прав чорношкірому населенню здійснив баптистський пастор Мартін Лютер Кінг, під керівництвом якого рух проти расизму вилився у "Конференцію християнського керівництва на Півдні". У ході боротьби були висунуті вимоги надання чорним американцям рівних прав з білими в економічній, політичній і соціальній сферах, зокрема, забезпечення рівноправ'я при отриманні роботи та освіти, поліпшення житлових умов, пропорційне представництво у місцевих і федеральних органах влади [4].

На наш погляд, частково можна говорити, що багатоборова боротьба чорношкірого населення за свої права увінчалася успіхом. Прикладом може бути колишній держсекретар США і перша чорношкіра жінка на цій високій державній посаді – Кондоліза Райс і, безумовно, нинішній Президент США – Барак Обама. Відомими темношкірі є не тільки в політиці, але й у спорті. Серед баскетболістів успіхом увінчалися: А. Айверсон, Д. Вейд, М. Джонсон, М. Джордан. З боксерів – Леннокс Льюїс та Майк Тайсон. Афроамериканці зробили значний внесок також у історію розвитку джазової музики [9].

Права негрів продовжують свою реабілітацію і сьогодні. Бюро перепису населення США вперше за більш ніж 100-річну історію відмовляється від використання у офіційних документах, у графі про расову приналежність від слова "негр", яке замінять на слова "чорний" або "афроамериканець" [10].

Разом з тим, не всі проблеми у цьому питанні нині подолані. Так, у 2011 р. 55% чорношкірих дітей виховувалися в неповних сім'ях, 72% дітей народилися поза шлюбом і всього 29% чорношкірого дорослого населення були у шлюбі. Жінки-афроамериканки випереджають своїх чоловіків у соціальному і політичному аспектах, і більше не хочуть одружуватись з представниками своєї раси. До цього ж кожен десятий афроамериканець у віці від 30 до 40 років сидить у в'язниці, тому на одного чорного чоловіка припадає по дві афроамериканки [10].

Різниця у доходах між білими і чорними поступово зростає. Так, за даними на липень 2013 р. рівень безробіття серед афроамериканців (12,6%) майже вдвічі перевищила аналогічний показник серед усього населення США (7,4%) [9]. Ці цифри, на нашу думку, свідчать не стільки про дискримінацію роботодавців у США, скільки про небажання працювати темношкірих американців в зв'язку із грошовими пільгами й нагородами.

"Ми насильно виштовхуємо їх на найвищі позиції аж до управління державою, де вони незмінно виявляють повну непридатність, роздаємо їм дипломи престижних університетів. Двійка в школі чи університеті веде до суду за звинуваченням у расизмі і тоді ми ставимо їм п'ятірки! Темношкірі у переважній більшості живуть за рахунок суспільства, байдикують, поширюють наркотики, організують банди, що тероризують міста, громлять і спалюють квартали в найбільших містах країни при будь-якому невдоволенні. Арешт і тим більше засудження чорного злочинця американські негри сприймають як расове переслідування і тоді грабують на наших очах магазини і будинки, нахабно поведуться в громадських місцях. Ми не чинимо опір, а вони поведуться як окупанти у завойованій країні" [9], – зазначає сучасний американський науковець.

Все ж популярна американська "теорія" про те, що біле населення поки знаходиться із темношкірими на різних щаблях розвитку поступово відходить у минуле. Цей розрив передусім полягає у природних здібностях, яких нікому не дано змінити, і в життєвих установках, що виховуються з народження.

Таким чином, однією із причин виникнення рабства у США була потреба у робочій силі на півдні Америки, де поширювалися великі землеробські господарства: бавовняні, тютюнові, рисові та інші плантації. На Півночі рабами зазвичай були домашня прислуга, сільськогосподарські наймити та ін. Якщо події Громадянської війни були сповнені боротьбою за морально-культурні зміни, то Реконструкція – це період політичних конфліктів, корупції і регресу суспільства. Північ не спромоглася задовольнити економічні і політичні потреби звільнених рабів, захистити їх від насильства і залякування, чорношкіре населення перебувало у цілковитій залежності від білих північан, які об'єднувались у різноманітні расистські організації.

Незважаючи на те, що расова політика у США змінювалася упродовж десятиліть, сьогодні темношкірі мають рівні права із білим населенням. Слова Мартіна Лютера про те, що "... суспільство, яке зробило щось особливе проти негра протягом сотень років, повинно тепер зробити щось особливе для нього" [4] найкраще ілюструють расову політику США у XXI ст. Проте численні поступки і привілеї темношкірим призводять до появи низько кваліфікованих працівників, підвищеної вседозволеності, що у свою чергу спричиняє невідповідність матеріального становища відносно білих американців і постійних інформаційних расових війн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Володимиров В. Расовая сегрегация в армии США. Часть 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://terra-america.ru/rasovaya-segregaciya-v-armii-usa-part-1.aspx>.
2. Газін В., Копилов С. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки) / Володимир Газін, Сергій Копилов, – К., 2004. – 624 с.

3. Захарова М. Народний рух США проти рабства / Марія Захарова. – М., 1958. – 320 с.
4. Кувалдіна А. Этнические и расовые меньшинства США. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.terra-america.ru/etnicheskie-i-rasovie-menshinstva-americi.aspx>.
5. Нитобург Э. Афроамериканцы и расизм на исхождении XX в. / Эдуард Нитобург // США: Экономика, политика, идеология. – 1993. – № 12. – С. 43–51.
6. Попов А. Свобода, дарована необходимостью / Антон Попов // Вокруг света. – 2011. – № 2. – С. 98–105.
7. Согрин В. История США / Владимир Согрин. – Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2003. – 193 с.
8. Тіндалл Д. Б. Історія Америки / Джордж Бравн Тіндалл, Дейвід Е. Шай; пер. з англ.: Людмила Притула [та ін.]. – Л.: Літопис, 2010. – 903 с.: карти, іл.
9. Шабанова С. – Афроамериканцы снова хотят стать неграми. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xromo.com/ruskolan/rasa/usa02.htm>.
10. The Situation of Black Americans Today. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.skoleforum.com/stiler/tekst/det.aspx?id=4041>.

Пирожишина Р.

Науковий керівник – Удич З. І.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПРИНЦИПИ ДОСТУПНОСТІ ТА УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

Діти з особливими освітніми потребами мають мати доступ до отримання освіти у навчальному закладі, що передбачає універсальний дизайн. Універсальний дизайн – це розробка чи проектування навколишнього середовища, громадських будинків і споруд, транспортних засобів загального користування, речей, технологій, будь-яких інформаційних видань чи подачі інформації та комунікацій у такий спосіб, щоб ними могли користуватися найширші верстви населення, незважаючи на наявні чи можливі функціональні обмеження [3, с. 24]. З метою забезпечення осіб з особливими потребами доступом до активного соціального життя здійснюється моніторинг питання пристосованості споруд, транспорту для цієї категорії людей, зокрема розроблено громадською організацією «Національна асамблея інвалідів України» протокол оцінки доступності, яким послуговуються для роботи державні інспектори [5]. Універсальний дизайн в системі інклюзивної освіти передбачає вільний та самостійний доступ дитини із особливими освітніми потребами в межах пришкольної ділянки та будівель. Зокрема мова йде про заїзну територію, пересування на подвір'ї та коридорами, навчально-лабораторними кімнатами, спортивними майданчиками, господарськими та гігієнічними приміщеннями, пожежними виходами. Найбільшою на нашу думку перешкодою до впровадження інклюзивної освіти є непристосованість фізичного простору для навчання та розвитку учнів з особливими освітніми потребами і відсутність фінансування з метою переобладнання та удосконалення. Пропонуємо узагальнені вимоги до навчального простору для дітей з особливими потребами.

Найчастіше перешкодами в пересуванні подвір'ям є: вузький прохід через вхідну браму, високий поріг, вибоїни, ями, щілини на пішохідних доріжках, низько звисаючі над доріжками гілки зелених насаджень. Після усунення цих перешкод необхідно подбати про облаштування пришкольної ділянки (табл. 1) [1, с. 16 - 17].

Таблиця 1

Вимоги до облаштування пришкольної ділянки

<i>Сфера</i>	<i>Вимоги</i>
Вхід на пришкольну ділянку	- похил 5% максимальний нахил шляху для осіб в інвалідних кріслах-колясках; - при влаштуванні з'їздів із тротуару біля будинку допускається збільшувати похил до 10%, довжиною, що не перевищує 10 м; - поперечний нахил шляху руху має становити в межах 1–2%; - щілини між тротуарними плитами не більше 1,5 x 1,5 см; - для покриття пішохідних доріжок, тротуарів і пандусів не допускається застосування насипних або крупно структурних матеріалів, не допускається також застосовувати непрозорі хвртки на навісних завісах двосторонньої дії, хвртки з обертовими полотнами, а також турнікети завширшки менше ніж 0,85 м.
Стоянка машин, зона висадки пасажирів	- ширина одного місця для паркування має дорівнювати 3,6 м; - зона висадки має бути легкодоступна, рівна і неслизька, гарна якість зовнішнього штучного освітлення, безпечні пішохідні маршрути. - також потрібно передбачити місця для посадки/висадки осіб, що пересуваються на інвалідних візках із автобусів якими довозять дітей з інвалідністю до навчальних закладів.

На земельних ділянках навчальних закладів необхідно передбачати відкриті ділянки для стоянки автомобілів та іншого транспорту, враховуючи стоянки спеціалізованого транспорту для учнів з інвалідністю. (табл. 2) [1, с. 18-19, 21].

Для забезпечення безпроблемного проїзду людям в інвалідних колясках потрібно влаштувати похилі з'їзди-пандуси. Пандусом може називатись споруда, яка має суцільний, пологий схил, що забезпечує самостійне переміщення осіб з інвалідністю (табл. 2) [1, с. 24]